

Paneelikeskustelu

Jaakko Pehkonen, professori, Jyväskylän yliopisto: Hyvinvointivaltio, valtiontalouden tasapaino ja mahdollisimman alhainen verotus vaativat korkeaa työllisyysastetta. Tällä hetkellä työllisyysaste on liian alhainen ja sitä täytyy nostaa. Työttömyysasteen laskemisen lisäksi myös työvoimaan osallistumista voidaan kasvattaa erityisesti yli 55-vuotiaiden ryhmässä.

Isolle osalle työttömistä korvaussuhteet tai rajaveroasteet ovat 80 prosentin luokkaa. Todennäköisesti prosentin yleisellä veroalella ei tällöin ole kannustinvaikutuksia eli verotuksen rakenteellisten muutosten pitäisi olla aika mitätviä. Tietysti voidaan ajatella, että veronalennukset toimivat kysyntäpuolen kautta. Jos rakenteellisten muutosten toteutus osoittautuu hankalaksi, voidaan työttömyyttä ajatella alennettavan talouskasvun kautta. Pitäisikin siis miettiä, olisiko talouskasvun vauhdittamiseen löydettävissä uusia keinoja esimerkiksi rahapolitiikasta.

Martti Hetemäki: *Osmo Soininvaaran* viimeisimmässä kirjassa esitetyn esimerkin mukaan työehtosopimusten alimmilla palkoilla, jotka ovat noin 5 700 markkaa kuussa, jää työntekijälle nykyverotuksella käteen 4 500 markkaa. Tällaisen työntekijän työnantajalle koituvat työvoimakustannukset loma-ajan palkat ja lomarahat mukaan lukien ovat 10 500 markkaa kuukaudessa. Jos yrittäjän täytyy saada esimerkiksi 15 prosentin kate, niin työntekijän, joka saa nel-

jä ja puoli tonnia käteen, täytyy tehdä työnantajalle 12 000 markkaa kuukaudessa arvonlisää. Se ei ole kovin paljon, mutta silti moni matalan tuottavuuden työpaikka jää syntymättä. Verotus hinnoittelee ne pois markkinoilta.

Toisin kuin ennen tuottavuuden kasvu ei ole enää niinkään kiinni raskaista koneista ja pääomaintensiivisistä investoinneista vaan osaamisesta ja inhimillisen pääoman kasvusta. Myös inhimillistä pääomaa verotetaan raskaasti. *Heikki Viitamäen* VATT:ssa tekemien tuoreiden verokiilalaskelmien mukaan keskimääräisellä teollisuustyöntekijällä rajaverokiila on 60 prosenttia. Jos työntekijä siis lisää tuottavuuttaan ja saa siitä palkankorotuksen, niin työnantajan työvoimakustannusten esimerkiksi 100 markan noususta 40 markkaa päätyy työntekijän ostovoimaan ja loput kulkeutuvat eri reittejä pitkin julkiselle sektorille. Tietoyhteiskunnassa puhutaan paljon elinikäisestä oppimisesta koko työuran ajan. Jos oppiminen ei palkitse, osaamista syntyy vähemmän.

Suomen menestys on aikaansaatu koulutuksella ja osaamisella. Luonnonolosuhteista tai luonnonvaroista ei ole ollut juuri apua. Onkin mietittävä, onko veroasteemme kestävä tuottavuuden ja työllisyyden kasvun kannalta vai voitaisiinko veroastetta alentaa julkisten palvelujen tuotantoa tehostamalla.

Vielä 1980-luvun alussa kuntien työntekijämäärä oli 300 000. Kuntien työntekijöiden lukumäärä on nyt noin 410 000 ja se on uudes-

taan noussut 1990-luvun alun huipputasolle. Kuitenkin 1990-luvulla kunnat ovat voimakkaasti ulkoistaneet palvelujaan oli kysymys sitten jätehuollosta, liikennepalveluista, rakennustoiminnasta, sosiaali- ja terveystalouksista tai katujen kunnossapidosta. Ulkoistamisesta huolimatta kuntien työntekijämäärä on nyt siis huipputasollaan. Ennen kuin vedetään johtopäätös, ettei julkisten palvelujen tuotannossa ole saavutettavissa enää säästöjä, olisi katsottava tuotannon tehokkuutta.

Tuire Santamäki-Vuori: En väitä, että bruttoveroaste ja vauraus kulkisivat käsikädessä. Argumentoin, että Suomen vaurastumisen malli on edellyttänyt ja edellyttää korkeaa veroastetta. Taloudet voivat menestyä erilaisin konseptein. Yhdysvaltojen menestys perustuu aivan erilaiseen konseptiin kuin Suomen. Nämä kaksi mallia eroavat erittäin voimakkaasti mm. tulonjaon ja elämän mahdollisuuksien tasa-arvon suhteen. Kansakuntien vaurastuessa hyvinvoinnin osuus kulutuksesta kasvaa. Sekä Suomessa että Yhdysvalloissa hyvinvointikulutukseen käytetään noin 40 prosenttia bruttokansantuotteesta. Suomessa tästä mittavampi osa kulkee julkisen sektorin ja Yhdysvalloissa yksityisen sektorin kautta. Kun olemme löytäneet oman vaurastumisen strategian, miksi meidän täytyy välttämättä tavallaan turmella se ja koittaa siirtyä johonkin toiseen strategiaan. Se on minusta periaatteellinen kysymys.

Pentti Pikkarainen: Verrattaessa suomalaista veroastetta eurooppalaiseen tasoon tai OECD-maiden keskitasoon, niin täytyy huomata, että vertailukohta on myös laskussa. Jos säilytämme veroasteemme nykytasolla ja vertailukohta laskee, niin jossakin vaiheessa aiheutuu ongelmia nykymaailmassa, jossa kaikki liikkuu helposti yli rajojen. Riskinä on tietysti se, että julkisen

talouden rahoitustasapaino pidemmällä aikavälillä horjuu, ja silloin joudutaan vakaviin keskusteluihin menopuolesta. Onkin parempi tehdä nämä liikkeet ajoissa ja harkiten.

Seija Ilmakunnas: Työmarkkinoiden toimivuuteen liittyvistä asioista keskusteltaessa unohdetaan usein 1990-luvulla tehdyt reformit. Esimerkiksi toimenpiteet kannustinloukkujen purkamiseksi ovat alentaneet kynnyspalkkoja selvästi. Muita muutoksia ovat mm. työttömyysturvan työssäoloehdon pidentäminen ja sosiaalietuuksien indeksitarkistusten väliin jättäminen. Insentiiviongelmia onkin merkittävässä määrin ratkottu. Myös aktiivinen työvoimapolitiikka on virtaviivaisempaa ja vastaa tilanteeseen paremmin kuin aikaisempi viritys.

Vesa Vihriälä: Tärkein tavoite lienee työllisyysasteen nosto. Työllisyysasteen paraneminen vähentää sosiaalista eksklusiota ja turvaa kuntatalouden palveluiden rahoitusta. Jos työllisyysastetta pystytään nostamaan kauttaaltaan koko maassa, tarvitaan myös vähemmän alueiden välisiä tulonsiirtoja.

Kaikissa ikäryhmissä työllisyysaste on reilusti alle vuoden 1989 tason, keskimäärin seitsemän tai kahdeksan prosenttia. Tämä ei ole siis pelkästään ikääntyvien, vaan huonommin koulutettujen alemman tuottavuuden omaavien ihmisten ongelma, ja osittain myös alueellinen ongelma. Tässä mielessä verokiilan alentaminen on mahdollisesti hyvä toimenpide.

Jos matalan tuottavuuden tehtävissä on työvoiman liikatarjontaa, työvoimakustannusten pitäisi heijastaa tätä jotenkin. Siihen voidaan vaikuttaa joko palkkasuhteiden muuttumisen kautta tai välillisten kulujen kautta. Kaiken järjen mukaan on syytä yrittää molempia. Tästä syystä veronalennuksia voitaisiin yrittää kytkeä palkkaneuvotteluihin.

Jussi Mustonen: Tärkeintä on, että työllisyysaste saadaan tavalla tai toisella saada ylös. Ongelma on pahimmillaan kymmenen vuoden sisällä. Jos suuret ikäluokat alkavat eläköityä kuudenkymmenen vuoden iässä, niin olemme todella liemessä, jos samaan aikaan vallitsee korkea työttömyys. Työllistämisen pitää olla kannattavaa sekä sille joka työllistää että sille joka työllistyy. Toimenpiteet, joilla pelkästään käteen jäävää nettotulota lisätään, kuten ansiotulovähennykset, ovat täysin hyödyttömiä, jos ne eivät samanaikaisesti näy työnantajan maksettaviksi jäävissä kustannuksissa.

Työttömyys on erityisesti alhaisen tuottavuustason työvoiman ongelma. Jos ongelma todella aiotaan ratkaista, niin täytyy hyväksyä palkkahaitarin levittäminen. Tähän saakka monet jäykkyydet työmarkkinoiden toiminnassa ja palkanasetannassa ovat estäneet tämän. Suomessa on vähän karrikoiden maailman tasaisin tulonjako. Tuloerot ovat siis työttömyyteen verrattuna pieni ongelma.

Ovatko ongelmat työvoiman tarjonnassa vai kysynnässä, ja mitä työllisyyden parantamiseksi pitäisi tehdä?

Jussi Mustonen: Oleellista on mekanismi, joka sovittaa kysynnän ja tarjonnan, siis palkanmuodostusmekanismi. Pitkässä juoksussa hinnan on oltava sopusoinnussa toteutuvan tuloksen kanssa tälläkin puolella. Työllistävyys löytyy viime kädessä palkanmuodostukseen liittyvien kysymysten, kuten kannustavuuden ja palkkahaitarin leveyden parista.

Seija Ilmakunnas: Katson, että parhaassa työssä olevien kohdalla kannustinloukkuja on purettu siinä määrin, että hirveän paljon ei ole enää tehtävissä. Varhaiseläkejärjestelmiin liittyvät kannustintilanteet ovat erikseen. Mielestäni nyt kannattaa katsoa, miten tehdyt reformit pu-

revat; riittävätkö ne vai pitääkö tehdä voimallisia kannustinreformeja tai puuttua ikärajoihin. Arvioin, että työvoiman kysyntäpuolella on kriittisempiä kysymyksiä. Talouskasvu on edelleen hyvin vientivetoista. Kotimaisen kysynnän sekä yksityisen palvelusektorin, erityisesti henkilökohtaisten palvelujen osalta tilanne on heikko. Verotuksen osalta katson, että esimerkiksi välillisiin työvoimakustannuksiin tehty työnantajan kansaneläkemaksun alentaminen porrastaen oli oikeansuuntainen toimenpide.

Vesa Vihriälä: Pääongelma on työn kysyntäpuolella. Matalan tuottavuuden aloilla ihmiset ovat tulleet hinnoitelluiksi pois markkinoilta. Tilanteen korjaamiseksi verokiilaa on pienennettävä sosiaaliturvamaksuja alentamalla. Joitakin tarjontaongelma on myös olemassa. Pääkaupunkiseudulla ei löydy kymmenien tuhansien henkilöiden työttömyydestä huolimatta työntekijöitä verraten vähäistä ammattitaitoa vaativiin tehtäviin.

Tuire Santamäki-Vuori: Pääongelma on työvoiman kysyntäpuolella. Todennäköisesti toteutuvien kansaneläkemaksun alentamisen alimassa maksuluokassa ja työttömyysvakuutusmaksujen alenemisen lisäksi ei tällä saralla ole kovin paljon tarvetta tehdä. Julkinen työnantaja on kuitenkin asetettava samaan asemaan kuin yksityinen. Nykyäänhan kunta kilpailee yksityisen työnantajasektorin kanssa, mutta sen työnantajamaksu on korkeampi.

Olisin pitänyt hyvänä sellaisten työnantajamaksujen, joilla ei rahoiteta vakuutusta, porrastamista siten, että vain tietyn kuukausipalkan ylittävästä palkan osasta olisi suoritettu maksu. Työnantajamaksujen alentaminen alimassa maksuluokassa on vain »second best»-ratkaisu.

Martti Hetemäki: Sekä yritysten että työmarkkinoiden toimintaympäristö on muuttunut rajusti. Viime vuonna päättyi 930 000 ja alkoi 910 000 työttömyysjaksoa. Kansantaloudessamme ei ole enää kilpailulta suojattua tai suljettua sektoria, ja esimerkiksi ns. varmat työpaikat pankeissa ja muualla kotimarkkinasektorilla ovat historiaa. Työpaikkoja katoaa jatkossakin aiemmin totuttua nopeampaan tahtiin ja uusia tulee tilalle. Ongelmana on, että vanhan ja uuden työpaikan väliin jäädään pitkäksi aikaa, keskimäärin yhden vuoden ajaksi. Työttömyyttä on vaikea alentaa ellei sen keskimääräistä kestoja saada lyhennettyä. Mielestäni oleellista on, että työttömän kannattaa ottaa työ vastaan,

vaikka ei alussa pääsisikään entisen työpaikkansa tulotasolle.

Verotuksen alentamisen suhteen hyvä malli on nyt jo monen vuoden ajan toteutettu kunnallisen ansiotulovähennyksen kasvattaminen. Koska vähennyksen saa vain ansiotulosta, se parantaa työn kannattavuutta suhteessa sosiaaliturvan varassa elämiseen. Ongelmana on, että tulojen kasvaessa vähennys pienenee, joten pelkän vähennyksen nostaminen nostaa marginaaliveroastetta. Siksi ansiotulovähennys on viime vuosina yhdistetty valtion tuloveroasteikon alentamiseen siten, että marginaaliveroasteet ovat suurin piirtein pysyneet ennallaan.